

თეზურ თოდუა

რომაული მუზარადი აღმოსავლეთ საქართველოდან

დასავლეთ საქართველოსაგან (კოლხეთი) განსხვავებით, აღმოსავლეთ საქართველოში (იბერია) რომაული არტეფაქტების აღმოჩენის შემთხვევები საგრძნობლად ნაკლებია. როგორც ცნობილია, კოლხეთში რომაული სამხედრო შენაერთების დისლოკაციის ადგილები დამაჯერებლად არის დადასტურებული. რაც შეეხება იბერიას, სამეცნიერო ლიტერატურაში რომაული სამხედრო შენაერთების ყოფნის შესახებ აზრთა სხვადასხვაობაა. მკვლევართა ერთი ნაწილის თანახმად, აღმოსავლეთ საქართველოში რომაული გარნიზონი არ იდგა.¹ არის საწინააღმდეგო მოსაზრებაც, რომლის მიხედვითაც რომაული სამხედრო შენაერთები განლაგებულნი იყვნენ მცხეთაში.² ჩვენ ამ უკანასკნელ მოსაზრებას ვიზიარებთ, უფრო მეტიც, მიგვაჩნია, რომ რომაელები იდგნენ არა მარტო მცხეთაში, არამედ ძალისაში, იბერია-ალბანეთის საზღვრებთან და დარიალის ხეობაში. ამ მოსაზრების დამადასტურებელ ერთ-ერთ ფაქტად შეიძლება დასახელდეს ამ უკანასკნელ ხანებში აღმოჩენილი რომაული მუზარადი, რომელიც 1986 წელს კახეთში, სოფ. ზემო ქედში, შემთხვევით აღმოჩნდა. იგი ამჟამად დაცულია დედოფლისწყაროს მხარეთმცოდნეობის მუზეუმში (საინვენტარო №3145). ბრინჯაოს მუზარადი დაზიანებულია. მას ნახევარსფეროს ფორმა აქვს, სიმტკიცისათვის შუბლთან დამატებით ბრინჯაოსავე სარტყელია მირჩილული, ხოლო კისრის დამცავ ფირფიტაზე – სამი ჰორიზონტალური სარტყელი. ფირფიტაზე შემორჩენილია ექვსი სამანჭველ ნახვრეტი, სადაც დამაგრებული უნდა ყოფილიყო ორნამენტები, ისევე, როგორც ეს კოლჩესტერში აღმოჩენილ მუზარადზეა.³ აღწერილი მუზარადი

¹ Г. Меликишвили. К истории древней Грузии. Тб. 1959, გვ. 71.

² Т. Моммзен. История Рима. V. М-Л. 1949, გვ. 358; О. Кудрявцев. Рим, Армения и Парфия во второй половине правления Нерона. ВДИ. 3. 1949, გვ. 69.

³ G. Webster. The Roman Imperial Army. London, 1985, გვ. 125, სურ. 19.

ლევინერების მუზარადთა კატეგორიას განეკუთვნება. მსგავსი მუზარადები დადასტურებულია გერმანიაში,⁴ ბრიტანეთსა⁵ და ახ. წ-ის I საუკუნით თარიღდება.

ძნელია ახლა გადაჭრით ითქვას იმის შესახებ, თუ რა გზითაა აღნიშნული მუზარადი ზემო ქედში მოხვედრილი, მაგრამ ზოგიერთი ვარაუდის გამოთქმა შესაძლებელია. მუზარადის აღმოჩენის ტოპოგრაფიიდან გამომდინარე, შესაძლოა, რომ რომაელებს სოფ. ზემო ქედის მიდამოებში, ანუ იბერია – ალბანეთის საზღვრის სიახლოვეს სადარაჯო-საკონტროლო პუნქტი ჰქონდათ განლაგებული. ისიც არაა გამორიცხული, რომ ეს მუზარადი აღრიანეს მიერ იბერიაში „საჩუქრად“ გამოგზავნილ სამხედრო შენაერთს უკავშირდებოდეს.

ნებისმიერ შემთხვევაში ერთი რამ ცხადია, აღნიშნული არქეოლოგიური მონაპოვარი იბერია-რომის მჭიდრო სამხედრო-პოლიტიკური კავშირების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მოწმობაა, რაც გარკვეულწილად სხვა ხასიათის არტეფაქტებშიც აისახა; კერძოდ, აღმოსავლეთ საქართველოს ტერიტორიაზე, მცხეთაში, ბორში, ზღუდერში, ნასტაკისში დადასტურებულია ახ. წ. I-II საუკუნეებით დათარიღებული რომაული ნაწარმი: ბრინჯაოსა და ვერცხლის ფიალები, თასები, პატერები, ენოხოები, ბატილუმები, სარკეები და სხვ.⁶ ამ ნივთების გარკვეული ნაწილი, შესაძლოა იბერიელი ღიდებულებისათვის რომაელ ხელისუფალთა მიერ ბოძებულ ძღვენებსა და ჯილდოებს წარმოადგენდა, მათი პრორომაული ორიენტაციისა თუ რომაელთა სამხედრო კომპანიებში მონაწილეობისათვის. ამავე თვალსაზრისით ასევე აღსანიშნავია დედოფლისგორის ნამოსახლარის ძვ.წ. I – ახ.წ. I საუკუნეებით დათარიღებულ კულტურულ ფენაში აღმოჩენილი რომაული ტიპის ჯავშნები, ე.წ. „ლორიკები“.⁷

ამრიგად, სოფ. ზემო ქედში აღმოჩენილი რომაული მუზარადი მრავალმხრივ საინტერესო მონაპოვარია; მუზარადი ჯერჯერობით ერთადერთი და უნიკალურია არა მარტო საქართველოს, არამედ კავკასიის არქეოლოგიური სინამდვილისათვის; იგი აძლიერებს ჩვენეულ თეზას იბერიაში რომაული საჯარისო შენაერთების ყოფნის შესახებ; როგორც ჩანს, მათი ნაწილი ლევინერებით იყო დაკომპლექტებული; მუზარადი, თანაც ლევინერის, მიანიშნავს

⁴ P. Connolly. Greece and Rome at War. London. 1988, გვ. 228.

⁵ G. Webster. The Roman Imperial army, გვ. 125.

⁶ ოთ. ლორთქიფანიძე. ანტიკური სამყარო და ქართლის სამეფო (იბერია). თბ. 1968, გვ. 78-80, 86, 99.

⁷ იულ. გაგოშიძე. I ს-ის იბერიელი მხედარი. აკცდ. 13-14. 2004, გვ. 128-132.

ნებს იბერიის გეოპოლიტიკურ მნიშვნელობაზე რომის იმპერიის სივრცეში; დაბოლოს, ის ერთგვარი მატერიალური მოწმობაა იმისა, რომ იმპერია იბერიის მხრიდანაც აკონტროლებდა ალბანეთს, რათა რომის სახელმწიფოს საზღვრების უსაფრთხოება უზრუნველყო.

შემოკლებათა ლექსიკონი განმარტება:

აკცძ – არქეოლოგიური კვლევის ცენტრის ძიებანი.

ВДИ – Вестник древней истории.

1

2

Temur Todua

ROMAN HELMET FROM EASTERN GEORGIA

Summary

The Roman helmet was accidentally unearthed in 1986 in Kakheti, in the village Zemo Kedi. Today it is in the funds of Dedoplistskaro Regional Historical Museum (inventory number 3145). The bronze helmet is damaged, it has a half-circled shape, for making it more solid, it has a bronze girdle attached to the forehead, and on the security plate of a neck it has three horizontal girdles. There are six holes made by a large nail on the plate where ornaments were supposed to be attached, probably in a way as it was on the helmet discovered in Colchester. Helmet was, perhaps, equipped with plates securing the cheeks which are not preserved. Described helmet belongs to the helmets of legionaries. Helmets of this kind were found in Germany, Britain and they are dated by 1st c. A.D. It is difficult to say how this helmet found its way to Zemo Kedi, but several assumptions can be put forward. Deriving from the topography of the helmet discovery, it is probable that the Romans might have maintained lookout checkpoint near the Ibero-Albanian border in the vicinity of Zemo Kedi. Maybe this helmet was linked with the military formation dispatched to Iberia by Emperor Hadrian as a “gift”.

In any case, one thing is clear: the above mentioned archaeological find is one of the important evidences of the close Ibero-Roman military and political interaction, that is also supported by other artefacts of different type. On the territory of Eastern Georgia – in Mtskheta, Zguderi, Nastakisi – there are finds of commodities proved to be of Roman manufacture: bronze and silver bowls, cups, pateras, batiliums, mirrors and others. Certain part of these items might have been donations and awards of Roman Emperors to the nobles of Iberia for their pro-Roman orientation and their participation in the Roman military campaigns. It should be noted that in the cultural layer of Dedoplistskaro ancient settlement, dating to 1st c. B.C. - 1st c. A.D., armors of Roman type, so called “loriks”, were unearthed too.

Therefore, Roman helmet excavated in the village of Zemo Kedi is interesting find from many points of view; the helmet up to nowadays remains

unique item not only for Georgia, but also for the whole Caucasus; it supports idea that the Roman military presence in Iberia indeed took place; and from Iberia the Empire controlled Albania to ensure that the borders of the Roman power were secure.